

SOCIALE PSYCHOLOGIE

Sociale Derde editie **psychologie**

Alain Van Hiel en Arne Roets

Uitgeverij Academia Press
Coupure Rechts 88
9000 Gent
België

www.academiapress.be

Uitgeverij Academia Press maakt deel uit van Lannoo Uitgeverij,
de boeken- en multimediodivisie van Uitgeverij Lannoo nv.

ISBN 978 94 014 8572 2
D/2022/45/234
NUR 775

Alain Van Hiel & Arne Roets
Sociale psychologie
Gent, Academia Press, 2022, XVII + 736 p.

Eerste editie, 2013
Tweede, herwerkte editie, 2017
Derde, herwerkte editie, 2022

Vormgeving cover en binnenwerk: LetterLust | Stefaan Verboven

© Alain Van Hiel, Arne Roets & Uitgeverij Lannoo nv, Tielt

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden
verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van
druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Korte inhoud

Inhoud	VI
Woord vooraf	XVI
Over de auteurs	XVII
Hoofdstuk 1 Inleiding	2
Hoofdstuk 2 Onderzoeksmethoden	24
DEEL 1 Sociale psychologie: kernthema's	48
Hoofdstuk 3 Het sociale zelf	50
Hoofdstuk 4 Sociale perceptie	86
Hoofdstuk 5 Sociale beïnvloeding	124
DEEL 2 Sociale cognitie en attitudes	160
Hoofdstuk 6 Sociale cognitie	162
Hoofdstuk 7 Attitudes	202
DEEL 3 Interpersoonlijke en groepsprocessen	242
Hoofdstuk 8 Interpersoonlijke relaties	244
Hoofdstuk 9 Anderen helpen	284
Hoofdstuk 10 Agressie	322
Hoofdstuk 11 De sociaal-psychologische basis van groepen	366
Hoofdstuk 12 Groepsprestaties	408
DEEL 4 Intergroepsprocessen	444
Hoofdstuk 13 Stereotypen, vooroordelen en discriminatie	446
Hoofdstuk 14 De diverse samenleving	484
DEEL 5 Toegepaste sociale psychologie	524
Hoofdstuk 15 Duurzaamheid	526
Hoofdstuk 16 De rechterlijke wereld	564
Hoofdstuk 17 De politieke wereld	602
Woordenlijst Nederlands-Engels	644
Woordenlijst Engels-Nederlands	648
Verklarende woordenlijst	652
Herkomst van de illustraties	663
Referentielijst	664
Personenregister	722
Beknopt zakenregister	733

Inhoud

Woord vooraf	XVI
Over de auteurs	XVII
Hoofdstuk 1 Inleiding	2
De mens is een sociaal dier	4
Sociale psychologie: definitie en verwante disciplines	6
Definitie van sociale psychologie	6
De kracht van de situatie: een voorbeeld van een sociaalpsychologische studie	8
Sociale psychologie en verwante disciplines	9
Andere psychologische domeinen	10
Sociale psychologie en mensenkennis	11
De geschiedenis van de sociale psychologie	12
De beginjaren van de sociale psychologie (1880-1935)	12
De jaren van bevestiging (1936-1960)	13
Groei en debat (1960-1975)	15
Methodologisch en inhoudelijk pluralisme (1975-heden)	17
Sociale psychologie in de 21ste eeuw	18
Hersenonderzoek	18
Het internet	19
Sociaal-culturele perspectieven	19
Open wetenschap	20
Samenvatting	22
Kernbegrippen	23
Hoofdstuk 2 Onderzoeksmethoden	24
De ontwikkeling van hypothesen	28
Een goed idee	28
Opzoeken van psychologische literatuur	28
Het operationaliseren van sociaal-psychologische variabelen	28
Zelfbeschrijving	30
Gedragsobservatie	31
Ideeën testen: onderzoeksplannen	33
Beschrijvend onderzoek	34
Correlationeel onderzoek: de relatie tussen variabelen	35
Experimenten: manipuleren van de situatie	38
Ethiek en waarden in de sociale psychologie	41
Geïnformeerde toestemming	42
Debriefing	42
Waarden en wetenschap	42

Samenvatting	44
Kernbegrippen	46
DEEL 1 Sociale psychologie: kernthema's	48
Hoofdstuk 3 Het sociale zelf	50
Het sociale zelf – een inleiding	53
De oorsprong van het zelf	53
Zelfschema's	55
Het onbewuste zelf	56
Zelfregulatie	57
Het zelfconcept	61
Introspectie	61
Zelfperceptie	63
De invloed van anderen	65
Impact van geslacht, generatie en cultuur	68
Zelfwaardering	71
De behoefte aan zelfwaardering	72
Mechanismen van zelfverheerlijking	73
Zijn positieve illusies adaptief?	77
Zelfpresentatie	77
Strategische zelfpresentatie	78
Zelfverificatie	80
Individuele verschillen in zelfsturing	81
Slotwoord: het dynamische zelf	82
Samenvatting	83
Kernbegrippen	85
Hoofdstuk 4 Sociale perceptie	86
Het ruwe materiaal van de eerste indruk	88
De waarnemer	89
Het uiterlijk	89
Situaties	92
Gedrag	93
Attributie: van elementen tot disposities	99
Attributietheorieën	99
De theorie van corresponderende gevolgtrekkingen	100

Kelley's covariatietheorie	101
Attributievertekeningen	103
Integratie: van disposities tot impressies	110
Enkele basisbevindingen	110
Integratie van kenmerken in een globale impressie	111
Afwijkingen van het gemiddelde model	112
Confirmatievertekening: van impressies naar de realiteit	113
Persistentie van opvattingen	114
Confirmatorische hypothesetoetsing	116
De zelfvervullende voorspelling	117
Slotwoord	119
Samenvatting	120
Kernbegrippen	122
Hoofdstuk 5 Sociale beïnvloeding	124
Automatische sociale beïnvloeding	128
Conformiteit	129
De klassieke studies	131
Waarom conformeren we ons?	133
Meerderheidsinvloed	135
Minderheidsinvloed	138
Differentiële of unimodale procesmodellen	140
Instemmen	141
Redenen geven	142
'Stel je eens voor'	143
De wederkerigheidsnorm	143
Tweestapeninstemmingstechnieken	144
Assertiviteit	147
Gehoorzaamheid	148
Milgrams onderzoek: krachtlijnen van vernietigende gehoorzaamheid	149
Milgram in de 21ste eeuw	153
Verzet	154
Slotwoord	155
Samenvatting	157
Kernbegrippen	159
DEEL 2 Sociale cognitie en attitudes	160
Hoofdstuk 6 Sociale cognitie	162
Sociale cognitie, een inleiding	164
De sociaal-cognitieve benadering	164
De geschiedenis van de sociale cognitie	166
Het schemabegrip	167
Effecten van schema's op informatieverwerking	169

Automatische processen	174
Geschiedenis van het onderzoek naar automatische processen	174
Kenmerken van automatische processen	176
Automaticiteit: affect versus cognitie	178
Individuele verschillen in impliciete reacties	181
De feilbare en de onbewuste beslisser	183
'Hot cognition': affect, motivatie en cognitie	186
Affect: emoties en stemmingen	186
De invloed van cognitie op affect	187
De invloed van affect op cognitie	190
Het voorspellen van toekomstig affect	193
De invloed van motivatie op cognitie	195
Slotwoord	197
Samenvatting	198
Kernbegrippen	201
Hoofdstuk 7 Attitudes	202
Attitudes: basisbevindingen	204
De drie componenten van attitudes	205
Attitudesterkte	207
Expliciete en impliciete attitudes	208
Het verband tussen attitudes en gedrag	211
Overreding door communicatie	214
Twee wegen voor overreding	214
De bron	217
De boodschap	220
Het publiek	222
Overtuigen door het eigen gedrag	225
Cognitieve dissonantietheorie	226
Toepassingen van de dissonantietheorie op inspanningen en keuzes	229
Randcondities van de dissonantietheorie	230
Alternatieve wegen tot zelfovertuiging	230
Reclame en voorlichting	232
Subliminale berichten	233
Stereotypen	235
Culturele verschillen	237
Slotwoord	238
Samenvatting	239
Kernbegrippen	241

DEEL 3	Interpersoonlijke en groepsprocessen	242
Hoofdstuk 8	Interpersoonlijke relaties	244
	Het belang van interpersoonlijke relaties	246
	De behoefte aan affiliatie	246
	Hechtingsstijlen	248
	Het sociale netwerk	249
	Relaties en welbevinden	250
	Sociale steun en fysieke integriteit	251
	Aantrekkingskracht	252
	Nabijheidseffect	252
	Familiariteit	252
	Gelijkenissen	253
	Uiterlijke schoonheid	255
	Contextfactoren	259
	Hechte relaties	261
	Elkaar leren kennen	262
	Partnerkeuze	263
	Relatietevredenheid en toewijding: de analyse van beloningen en investeringen?	268
	Soorten hechte relaties	270
	Algemene relatiepatronen	274
	Ontwikkelingspatronen in het huwelijk	274
	Communicatie en conflict	275
	Uit elkaar gaan	277
	Samen oud worden	278
	Slotwoord	279
	Samenvatting	280
	Kernbegrippen	283
Hoofdstuk 9	Anderen helpen	284
	Waarom helpen we anderen?	286
	Evolutionaire factoren	286
	Kosten en baten	290
	Altruïsme of egoïsme: het grote debat	292
	Motieven om te helpen	295
	In welke omstandigheden helpen we (niet)?	297
	Het omstandereffect	297
	Stress en tijdsdruk	304
	Locatie en cultuur	305
	Stemming	306
	Wie helpt anderen?	308
	Zijn sommige personen behulpzamer dan anderen?	309
	Kenmerken van de altruïstische persoonlijkheid	309
	De invloed van ouders en familie	312
	Rolmodellen en sociale normen	312

Interpersoonlijke factoren: wie helpt wie?	313
Waargenomen eigenschappen van de persoon in nood	313
De gepaste combinatie van helper en ontvanger	314
Geslacht en hulpvaardigheid	315
Anderen om hulp vragen	315
Slotwoord	316
Samenvatting	317
Kernbegrippen	320
Hoofdstuk 10 Agressie	322
Wat is agressie?	325
Definities en vormen van agressie	325
Pestgedrag	327
De meting van agressie	328
Crossnationale en intraculturele verschillen	330
Crossnationale verschillen	330
Intraculturele verschillen	332
De oorsprong van agressie	334
Biologische theorieën	334
Leertheorieën	336
Sociaalpsychologische theorieën van agressie	341
Frustratie	341
Negatief affect	343
Fysiologische opwindings	344
Cognitieve processen	344
Een integratief model van agressie	347
De invloed van geweldmedia	347
Geweld in de media	347
Pornografie	352
Verborgens geweld	355
Seksuele agressie	355
Partnergeweld	357
Kindermishandeling	359
Slotwoord: de reductie van geweld	360
Concrete maatregelen	360
Omvattende programma's	361
Samenvatting	362
Kernbegrippen	365
Hoofdstuk 11 De sociaalpsychologische basis van groepen	366
Kenmerken van groepen	369
Basisfuncties van groepen	369
De groep als veilige haven	370
Groepsgrootte	371
Groepsterritorium	373

Groepsstructuur	374
Normen en rollen	374
De affectieve structuur van de groep	376
De communicatiestructuur	378
Groepssamenstelling en diversiteit	380
Macht en leiderschap: hiërarchische relaties tussen groepsleden	383
Macht	383
Klassieke leiderschapsbenaderingen	385
Dynamische modellen van leiderschap	388
Toxisch leiderschap	391
Beslissingen van de leider	393
De aanwezigheid van andere groepen	395
Impact op groepsgedrag	395
Impact op leiderschap	396
Conflictescalatie	398
Slotwoord	401
Samenvatting	402
Kernbegrippen	405
Hoofdstuk 12 Groepsprestaties	408
Collectieve processen	410
Sociale facilitatie	410
Sociaal lijntrekken	413
Collectieve processen: een integratie	416
Onenigheid en verschillende opinies	417
Opiniedevianten	418
Sociale beslissingsschema's: naar de essentie van groepsbeïnvloeding	419
Groespolarisatie: de weg naar extreme posities	421
Prestaties in kleine, taakgerichte groepen	423
Groepsprestatie: het combineren van individuele bijdragen	423
Brainstormen	425
Vertekende steekproeftrekking: ideeën op tafel krijgen	427
Groepsgeheugen: samen onthouden	429
Heuristieken	430
Strategieën die groeps efficiëntie verhogen	432
Collectieve intelligentie	434
Groepsdenken: het perspectief verliezen	434
Het groepsdenkenmodel	435
Empirische onderzoeken	437
Groepsdenken voorkomen	438
Slotwoord	438
Samenvatting	440
Kernbegrippen	443

DEEL 4	Intergroepsprocessen	444
Hoofdstuk 13	Stereotypen, vooroordelen en discriminatie	446
	De uitingsvormen van vooroordelen	449
	Subtiele en grove vooroordelen	449
	Impliciete vooroordelen	452
	Wederzijdse vooroordelen	454
	Individuele verschillen in vooroordelen	456
	De wortels van vooroordelen en discriminatie	457
	Competitie om schaarse middelen	458
	Minimale groepen en sociale identiteit	461
	Sociale categorisatie en stereotypen	465
	Sociale categorisatie	465
	Stereotypen	467
	Seksisme	475
	Geslacht is een fundamentele categorie	475
	Waarom blijven geslachtsstereotypen bestaan?	476
	Ambivalent seksisme	478
	Intersectionaliteit	479
	Slotwoord	479
	Samenvatting	481
	Kernbegrippen	483
Hoofdstuk 14	De diverse samenleving	484
	Diversiteit	486
	Is diversiteit wel het probleem?	488
	Hypersegregatie	489
	Interetnisch contact vermindert vooroordelen	490
	De contacthypothese	490
	De schooldesegregatie in de Verenigde Staten: een grootschalig contactexperiment	491
	Langdurig contact en interetnische vriendschappen	495
	Cognitieve en affectieve gevolgen van contact	496
	Diversiteit en contact: de twee zijden van het verhaal	499
	Problemen met interetnisch contact	500
	Zoeken we elkaar spontaan op?	500
	Contactervaringen	502
	De sollicitatiesetting	503
	Na het contact	503
	Multiculturalisme: de goede benadering?	505
	Samenleven in de school en op het werk – contact en positieve actie als actiemiddelen	507
	De ideale school	507
	Positieve actie: zachte en harde maatregelen	508
	Aanvaarding van positieve actie door meerderheidsleden	509
	Tegenstanders van positieve actie	510

De psychische dimensie van voorkeursbehandeling door quota's	511
Effecten van allerlei goedbedoelde maatregelen, media en wetten en regels	513
Educatie	513
Media	514
Wetten en regels	516
Invloed van mensen om ons heen en sociale normen	517
Slotwoord	519
Samenvatting	520
Kernbegrippen	523
DEEL 5 Toegepaste sociale psychologie	524
Hoofdstuk 15 Duurzaamheid	526
Eigenbelang of rekening houden met anderen?	528
Het gevangenendilemma	529
Middelendilemma's	531
Gereduceerde dilemma's	534
Individuele verschillen in prosociale oriëntatie en vertrouwen	535
Sociale dilemma's oplossen	538
Ecologisch handelen	540
Psychische barrières	540
Gedrag aanpassen	543
Interventies	546
Conflicten oplossen	547
Het bevorderen van coöperatie	548
Onderhandelen	550
Hebben of zijn?	554
Geld en materieel bezit	555
Betekenisvolle relaties	557
Slotwoord	558
Samenvatting	559
Kernbegrippen	562
Hoofdstuk 16 De rechterlijke wereld	564
De selectie van de jury	569
De ondervraging van kandidaat-juryleden	569
De wetenschappelijke selectie van de jury	570
Het proces	571
Bekentenissen	571
De polygraaf	576
Getuigenissen	577
Niet-toegelaten bewijsmateriaal	587

De beraadslaging door de jury 590
 De groepsdynamica van beraadslaging 590
 De grootte van de jury 591
 De meerderheid beslist 592
Het straftoematingsproces 593
 Straftheorieën 593
 De rechterlijke persoonlijkheid 595
 Gerechtigheid 596
Slotwoord 597
Samenvatting 598
Kernbegrippen 601

Hoofdstuk 17 De politieke wereld 602

Politieke kennis en attitudes 604
 Media en agendasetting 604
 De organisatie van politieke attitudes in het publiek 606
 Partij-identificatie 611
Ideologische attitudes 612
 De klassieke studies 613
 Nieuwe perspectieven op autoritarisme 615
 Sociale Dominantie Oriëntatie 617
 Een integratief model 618
 Linkse intolerantie 620
Persoonlijkheidsprofielen van politici 622
 Psychobiografieën 623
 Profielen op basis van beoordelingen via vragenlijsten 626
 Morele ontwikkeling 627
 Psychopathologie 628
Terrorisme 630
 Terrorisme: een complex fenomeen 631
 De bronnen van terrorisme 632
Slotwoord 635
Samenvatting 637
Kernbegrippen 640

BIJLAGEN 642

Woordenlijst Nederlands-Engels 644
 Woordenlijst Engels-Nederlands 648
 Verklarende woordenlijst 652
 Herkomst van de illustraties 663
 Referentielijst 664
 Personenregister 722
 Beknopt zakenregister 733

Woord vooraf

Waarom een nieuw Nederlandstalig boek sociale Psychologie?

Er zijn slechts een beperkt aantal handboeken over sociale psychologie in de Nederlandse taal. Dit staat in schril contrast met het Engelstalige aanbod. Het doel van het huidige boek is de kwaliteit van de beste internationale handboeken te evenaren, maar dan in het Nederlands. Hierdoor hopen we dat sociaalpsychologische inzichten gemakkelijk verspreidbaar worden, niet in het minst aan een publiek van studenten die geen major in de Psychologie volgen. Zij hebben minder nood aan Engelstalig jargon en het is voor hen belangrijk dat ze inzichten en inhoud leren die dicht bij hun leefwereld staan, ook in termen van taal.

De bedoeling om dicht aan te sluiten bij de wereld van de studenten (en andere lezers) wordt eveneens gerealiseerd door in te gaan op concrete gebeurtenissen die aandacht kregen in de Belgische en Nederlandse media. Op deze manier wordt de relevantie van de sociale psychologie verduidelijkt.

De nadruk ligt in dit boek op fundamentele sociaalpsychologische processen met bijzondere aandacht voor de klassieke studies. Er is echter ook veel aandacht voor de toepassingen van deze bevindingen op maatschappelijke problemen. Met name de hoofdstukken over de multiculturele samenleving, duurzaamheid, de rechterlijke wereld en de politieke wereld illustreren hoe sociale psychologie kan helpen om de maatschappij beter te begrijpen en de werking ervan te verbeteren. Ook de hoofdstukken over Agressie, Anderen helpen, en Groepsprestaties hebben uitgesproken praktische implicaties. Dit boek is dan ook interessant voor lezers met een brede interesse en studenten uit de Politieke en Sociale wetenschappen, Criminologie, Rechten en Gezondheidsbevordering.

Het oorspronkelijke idee om dit boek te schrijven is ontstaan in samenspraak met Prof. Ivan Mervielde. Een belangrijke bekommernis van hem was dat het boek zou lezen als een stevige,

wetenschappelijk verantwoorde inleiding van verschillende domeinen van het sociaalpsychologisch onderzoek. Vandaar ook dat een hoofdstuk over Onderzoeksmethoden niet kan ontbreken. Bovendien wordt in alle hoofdstukken ingegaan op het experimenteel en correlatieel onderzoek dat de grondslag vormt van de theorieën. Deze onderzoeken worden vaak geïllustreerd door grafieken en figuren.

De structuur van de hoofdstukken

In elk hoofdstuk wordt ingegaan op verbanden met actuele maatschappelijke en culturele gebeurtenissen, waardoor de lezer geconfronteerd wordt met de toepasbaarheid van sociale psychologie en de abstracte theorieën tot leven komen. Aandacht voor actuele gebeurtenissen stimuleert ongetwijfeld de interesse van de lezer. Elk hoofdstuk sluit af met een samenvatting die een kort overzicht biedt. Dit helpt studenten om de hoofdlijnen te vatten en maakt het memoriseren gemakkelijker. Daarnaast bevat elke hoofdstuk eveneens een aantal vragen die de mensenkennis beproeven. Iedereen heeft allerlei ideeën over sociaal gedrag en sociale relaties. Hoewel 'mensenkennis' vaak interessant is, is het probleem dat deze kennis niet op gedegen empirische toetsing berust. We zullen daarom aantonen dat er een fundamenteel verschil is tussen dit soort wijsheden en systematisch verzamelde en getoetste kennis.

Wat is er veranderd tegenover de vorige editie van het boek? In de huidige versie van het boek werden vooral Hoofdstuk 3 (*Het sociale zelf*), Hoofdstuk 13 (*Stereotypen, vooroordelen en discriminatie*), Hoofdstuk 14 (*De diverse samenleving*) en Hoofdstuk 17 (*De politieke wereld*) herwerkt. De andere hoofdstukken werden geactualiseerd en er werden recente studies aan toegevoegd. Hierbij kon op verschillende plaatsen in het boek niet voorbijgegaan worden aan de sociaalpsychologische implicaties van de COVID-crisis.

Over de auteurs

Dankbetuigingen

De productie van een boek is onmogelijk zonder de volle steun van de uitgever. We zijn bijzondere dank verschuldigd aan de uitgever Academia Press en in het bijzonder aan Niels Janssens en Isaac Demey, die dit project met volle inzet en met alle middelen gesteund hebben en aan alle medewerkers van Academia Press die achter de schermen geholpen hebben om dit project tot een goed einde te brengen. Eveneens dank aan LetterLust dat instond voor de vormgeving van het boek. Ten slotte een woord van dank aan Dries Bostyn, Hilde Depauw, Kim Dierckx, Fien Geenen, Marie-Celine Gouwy, Tessa Haesevoets, Barbara Valcke en Ruben Van Severen voor het herlezen en inhoudelijk becommentariëren van de tekst.

Dit boek dragen we op aan Ivan Mervielde. Op 22 augustus 2011 is Ivan overleden. We herinneren hem als een eerlijke en gedreven mentor die een groot hart voor studenten had.

Alain Van Hiel

Vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheden-
en Sociale psychologie
Universiteit Gent
Henri Dunantlaan 2
B-9000 Gent
e-mail: Alain.VanHiel@UGent.be

Arne Roets

Vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheden-
en Sociale psychologie
Universiteit Gent
Henri Dunantlaan 2
B-9000 Gent
e-mail: Arne.Roets@UGent.be

Alain Van Hiel is hoogleraar aan de vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheden- en Sociale Psychologie van de Universiteit Gent. Hij studeerde af als industrieel ingenieur bouwkunde aan de Industriële Hogeschool Antwerpen-Mechelen in 1989. Hij behaalde zijn licentiaatdiploma Psychologie aan de Universiteit Gent in 1995 en doctorerde er in 2001. Hij is (co-)auteur van meer dan 150 tijdschriftartikels. Zijn interesse richt zich vooral op de sociale cognitie, politieke psychologie en groepsprocessen. In 2016 publiceerde hij het boek 'Iedereen racist'.

Arne Roets is hoofddocent aan de vakgroep Ontwikkelings-, Persoonlijkheden- en Sociale Psychologie van de Universiteit Gent. Hij studeerde af als klinisch psycholoog aan de Universiteit Gent in 2003 en doctorerde er in 2007 in de Sociale psychologie. Hij is (co-)auteur van meer dan 80 tijdschriftartikels. Zijn interesse richt zich vooral op de sociale cognitie, motivationele invloeden op oordeelvorming, en sociale attitudes.

Hoofdstuk 1

Inleiding

Aristoteles, een Griekse filosoof uit de vierde eeuw voor Christus, stelde toen al: ‘De mens is een sociaal dier, hij is niet gemaakt om alleen te leven.’ Deze idee staat centraal in de sociale psychologie. Wie we zijn, ontstaat in onze interactie met andere mensen. We hechten veel belang aan sociale relaties. Dit hoofdstuk vormt een inleiding tot de sociale psychologie. Eerst gaan we in op de definitie van sociale psychologie, waarbij we de kerngedachte van de sociale psychologie verduidelijken. Daarna gaan we op zoek naar verschillen met verwante disciplines en andere psychologische domeinen. Onderzoek in de sociale psychologie wordt ondertussen al meer dan honderd jaar bedreven. Om de huidige ontwikkelingen in onze wetenschappelijke discipline te begrijpen, dienen we een inzicht te hebben in de geschiedenis ervan. We besluiten met een vooruitblik op toekomstige uitdagingen en geanticipeerde evoluties.

Overzicht

De mens is een sociaal dier

Sociale psychologie: definitie en verwante disciplines

- Definitie van sociale psychologie
- De kracht van de situatie: een voorbeeld van een sociaalpsychologische studie
- Sociale psychologie en verwante disciplines
- Andere psychologische domeinen
- Sociale psychologie en mensenkennis

De geschiedenis van de sociale psychologie

- De beginjaren van de sociale psychologie (1880-1935)
- De jaren van bevestiging (1936-1960)
- Groei en debat (1960-1975)
- Methodologisch en inhoudelijk pluralisme (1975-heden)

Sociale psychologie in de 21ste eeuw

- Hersenonderzoek
- Het internet
- Sociaal-culturele perspectieven
- Open wetenschap

Slotwoord

Samenvatting

Kernbegrippen

De mens is een sociaal dier

De mens is fundamenteel een sociaal wezen. Elke dag opnieuw ontmoeten we vele mensen, werken of ontspannen we ons samen. Al van in onze kindertijd leven we samen. Alleen-zijn is voor velen een vervelende situatie. We zijn verzot op nadenken over onszelf en anderen en over hoe we het best reageren in sociale situaties. We observeren anderen, analyseren hun gedrag en proberen te voorspellen hoe iemand zich zal gedragen. Wie uiteindelijk met wie zal optrekken, waarom iemand zijn of haar relatie beëindigt, wie populair is en waarom, houdt ons niet alleen in het echte leven bezig, maar ook bij het bekijken van een film of van televisieseries.

Iedereen is een beetje amateurpsycholoog en omdat sociale relaties zo belangrijk zijn, is iedereen dagelijks bezig met sociaalpsychologische vraagstukken. Had je vandaag een conflict met je partner? Misschien loop je nu naar een winkel om een leuk cadeautje te kopen 'om het goed te maken'. Ouders proberen te begrijpen waarom zoon- of dochterlief nors doet tegen hen, en dit terwijl het vroeger zo'n lief kind was. Consumenten vragen zich af of ze zich niet te veel hebben laten beïnvloeden door reclamejongens en -meisjes. Docenten ergeren zich aan studenten die hun cursus onvoldoende hebben ingestudeerd en ontwikkelen ideeën over de

Van de sociale psychologie wordt verwacht dat de discipline bijdraagt tot het begrijpen en oplossen van maatschappelijke problemen.

Bladen staan vol van beginnende en eindigende relaties, echtelijke problemen, burenruzies. We zijn als het ware geobsedeerd door hoe mensen met elkaar omgaan.

'jeugd van tegenwoordig'. Iedere mens denkt na over wat mensen beweegt en probeert het gedrag van anderen te begrijpen. Bovendien staan we niet alleen stil bij wat anderen beweegt, maar ook bij wat onszelf drijft.

Naast deze dagelijkse taferelen, zijn er nog vele vragen die appelleren aan brede, maatschappelijke problemen. Hoe is het mogelijk dat bewakers van een concentratiekamp geen greintje empathie voelen met hun slachtoffers? Waarom is onze ecologische voetafdruk vele malen groter dan die in ontwikkelingslanden en lijken we dit niet eens erg te vinden? De wereld zoekt antwoorden op de vragen die de sociale psychologie bestudeert - vragen over haat en geweld, conflict en wantrouwen, samenwerking en hoe we omgaan met culturele, etnische, raciale en religieuze verschillen. Er is een grote noodzaak aan een beter inzicht in dergelijke sociaalpsychologische vraagstukken.

Sociaalpsychologische bevindingen zijn vaak interessant, intellectueel stimulerend en leuk om te horen of soms verontrustend. Hierdoor vinden ze vlot hun weg naar de media. Onderzoek brengt voortdurend nieuwe gegevens aan het licht over onze sociale aard. Soms levert dit onverwachte antwoorden op. Bekijk eens de volgende koppen die in de media verschenen:

Zonder vrienden kunnen we niet. Sociale relaties en interacties zijn buitengewoon belangrijk om gelukkig te zijn.

- Nieuw fenomeen in Antwerpen: ‘Drillrappers pronken met geweld in video’s en scoren punten met overvallen en steekpartijen’ (*De Morgen*, 22 oktober 2021)
- ‘Niet alle moslims zijn terroristen. Knuffel mij’ (*Het Nieuwsblad*, 19 november 2015)
- ‘Help, mijn vriend(in) is complotdenker’: zo vermijd je verhitte discussies volgens een conflictbemiddelaar’ (*Het Laatste Nieuws*, 1 mei 2021)

Het eerste artikel handelt over (minderjarige) jongeren die in videoclippen pronken met geweld en oproepen om winkels te beroven, overvallen te plegen en tegenstrevers neer te steken. Voor elk feit verdienen ze punten die ze op dagelijkse basis bijhouden op sociale media. Dit artikel laat zien dat mensen in hun doen en laten door anderen beïnvloed worden, ook al is dit niet altijd een goed idee. Het tweede artikel is al wat ouder en handelt over Ali C., een student psychologie aan Universiteit Gent die kort na de aanslagen in Parijs als moslim een positieve boodschap wou brengen. Hij maakte zich terecht zorgen over de effecten van terrorisme op de manier waarop moslims door anderen worden bekeken. In het laatste artikel vertellen een

conflictbemiddelaar en cultuursocioloog hoe iemand een ‘complotdenker’ wordt en wat je kan doen om onaangename disputen met andersdenkende vrienden of familieleden te vermijden. ‘Wie zijn die mensen? Hoe zouden ze zich voelen? Wat is hun verhaal?’ Al deze elementen interesseren ons mateloos, net omdat we sociale wezens zijn.

Tabel 1.1 **Enkele sociaalpsychologische vraagstukken**

Waarom prefereren sommigen een partner die hen niet ophemelt? <i>(Hoofdstuk Het sociale zelf)</i>
Worden we het sterkst beïnvloed door de inhoud of door de verpakking? <i>(Hoofdstuk Attitudes)</i>
Waarom gehoorzamen we aan autoriteitsfiguren? <i>(Hoofdstuk Sociale beïnvloeding)</i>
Werken we harder aan een groepstaak in aanwezigheid van anderen? <i>(Hoofdstuk Groepsprestaties)</i>
Leidt hitte tot agressie? <i>(Hoofdstuk Agressie)</i>
Is een zekere getuige een accurate getuige? <i>(Hoofdstuk De gerechtelijke wereld)</i>